

Гетьманщина другої половини XVIII ст.

Хуж. Шарль Ван Лоо, імператриця Єлизавета

Розумовський Олексій Григорович

1747 року на домагання української старшини, підтриманої Олексієм Розумовським, та загроза воєн з Туреччиною та Прусією, імператриця Єлизавета Петрівна змушена була іменним указом «Про Буття в Малоросії гетьманові за колишніми норовами і звичаями» відновила гетьманат.

Правління гетьмана Кирила Розумовського.

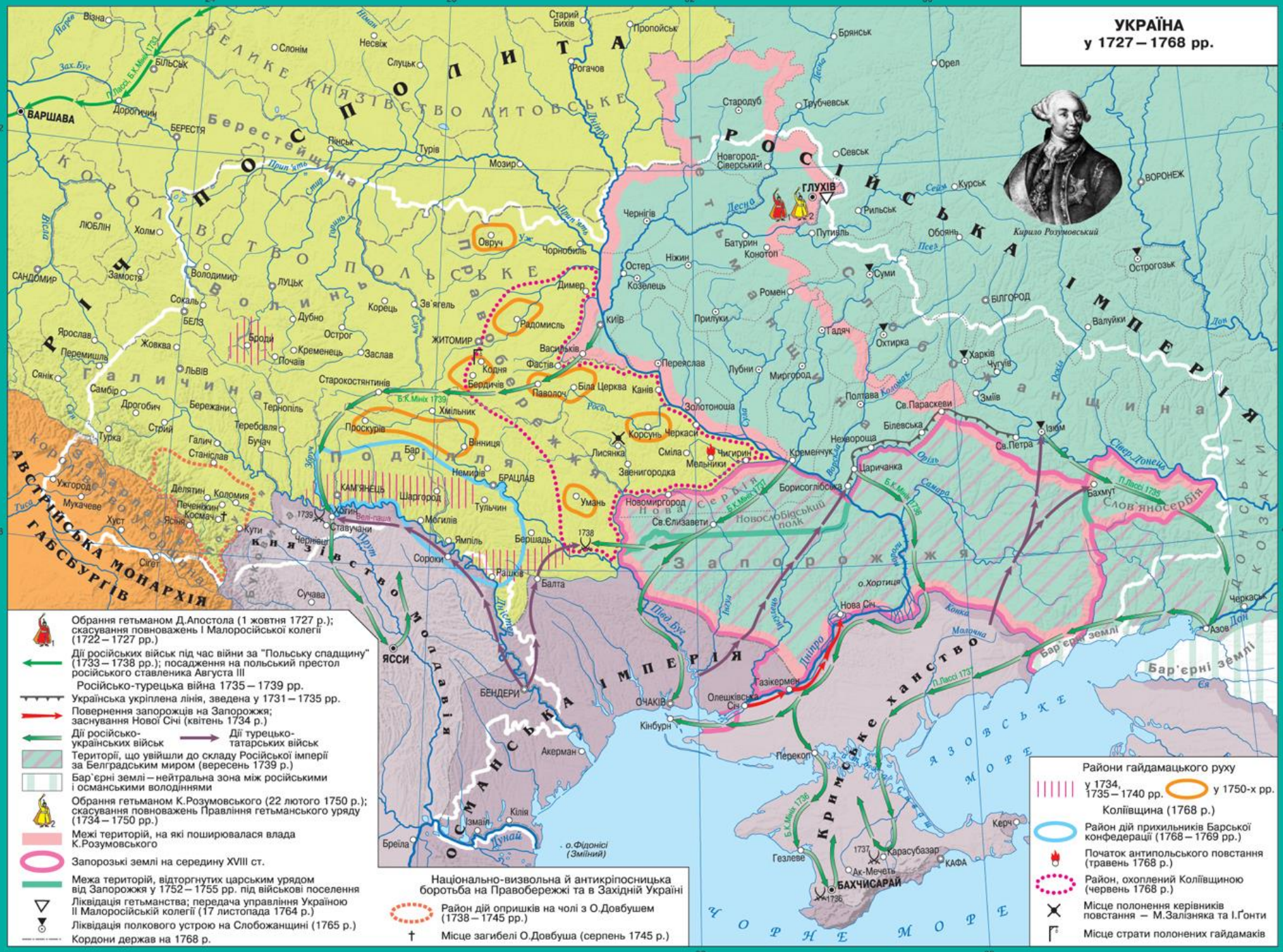
- ┌ Останній гетьман Лівобережної України, граф Кирило Григорович Розумовський (1728—1803), походив з родини городового козака Григорія Розума (отримав своє прізвище від поговірки, яку часто промовляв напідпитку: «Що то за голова, що то за розум»).
- ┌ Соціальне зростання К. Розумовського стало можливим завдяки його братові Олексію.
- ┌ Кирила Розумовського обрали гетьманом на раді в Глухові (лютий 1750 р.). Однак самого Кирила на церемонії не було, він не захотів їхати із столиці в провінцію.
- ┌ Лише в 1751 р., за суворим наказом імператриці Єлизавети, гетьман поїхав у Глухів.

УКРАЇНА
у 1727–1768 рр.

Кирило Розумовський

Обрання гетьманом Д.Апостола (1 жовтня 1727 р.); скасування повноважень І Малоросійської колегії (1722–1727 рр.)

Дії російських військ під час війни за "Польську спадщину" (1733–1738 рр.); посадження на польський престол російського ставленника Августа III
Російсько-турецька війна 1735–1739 рр.

Українська укріплена лінія, зведена у 1731–1735 рр.
Повернення запорожців на Запорозжя; заснування Нової Січі (квітень 1734 р.)

Дії російсько-українських військ

Дії турецько-татарських військ

Території, що увійшли до складу Російської імперії за Белградським миром (вересень 1739 р.)

Бар'єрні землі – нейтральна зона між російськими і османськими володіннями

Обрання гетьманом К.Розумовського (22 лютого 1750 р.); скасування повноважень Правління гетьманського уряду (1734–1750 рр.)

Межі територій, на які поширювалася влада К.Розумовського

Запорозькі землі на середину XVIII ст.

Межа територій, відторнутих царським урядом від Запорозжя у 1752–1755 рр. під військової поселення

Ліквідація гетьманства; передача управління Україною ІІ Малоросійській колегії (17 листопада 1764 р.)

Ліквідація полкового устрою на Слобожанщині (1765 р.)

Кордони держав на 1768 р.

Національно-визвольна й антикріпосницька боротьба на Правобережжі та в Західній Україні

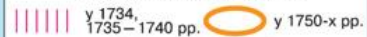

Район дій опришків на чолі з О.Довбушем (1738–1745 рр.)

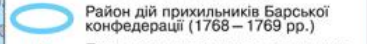

Місце загибелі О.Довбуша (серпень 1745 р.)

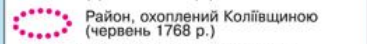
Райони гайдамацького руху

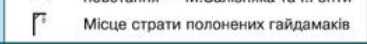
у 1734, 1735–1740 рр. у 1750-х рр.

Колівищина (1768 р.)

Район дій прихильників Барської конфедерації (1768–1769 рр.)

Початок антипольського повстання (травень 1768 р.)

Район, охоплений Колівищиною (червень 1768 р.)

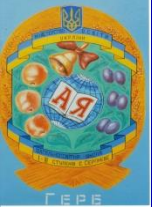

Місце полонення керівників повстання – М.Залізняка та І.Гонти

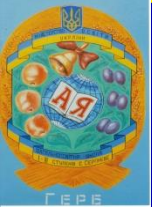
Місце страти полонених гайдамаків

Документ 1. М. Грушевський про проголошення Кирила Розумовського гетьманом України

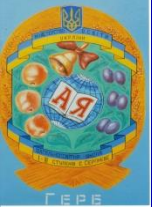
- **«Напереді йшла військова українська музика, потім секретар міністерства заграничних справ віз царську грамоту, котрій зібрані полки віддавали честь. За ним бунчукові товариші... несли гетьманську корогву, а за нею йшов генеральний хорунжий Ханенко з двадцяттю бунчуковими товаришами. Потім... несли на червоній подушці гетьманську булаву, і за нею йшли генеральні старшини... Бунчукові товариші... несли на оксамитовій подушці гетьманський бунчук... і несли на оксамитовій подушці гетьманську печать, а за нею йшов писар генерального суду Пиковець з канцеляристами генеральної канцелярії і військового суду.**
- ┌ **Нарешті, бунчуковий товариш Мокрієвич ніс військовий прапор, і з ним ішли військові товариші, а в кінці їхав каретою царський представник Гендриков. Ся процесія пройшла в церкву, і тут по прочитанні царської грамоти предложено присутньому «війську і народові» вибрати собі гетьмана. ...Всі заявили, що гетьманом хочуть Кирила Розумовського.**
- ┌ **Повторивши тричі своє запитання і діставши все ту ж відповідь, царський представник проголосив вибір Розумовського, і потім вся процесія з клейнодами пішла в іншу церкву св. Миколая на святочну службу Божу, відправлену з нагоди сеї радісної події». (Грушевський М. Ілюстрована історія України. — К.: Наукова думка, 1992. — С. 380–381)**

Кирило Розумовський

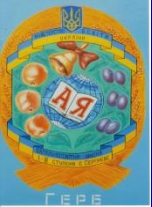
- Граф, генерал-фельдмаршал, останній гетьман України, народився в селі Лемеші на Чернігівщині в сім'ї козака Григорія Розума.
- У 14 років потрапив до царського палацу завдяки своєму братові Олексію, який подбав про його навчання.
  - Навчався за кордоном у Німеччині, Франції, Італії. У 18-річному віці призначений президентом Імператорської Академії наук.
- У лютому 1750 р. проголошений гетьманом України. За столицю обрав місто Батурин.
  - У 1762 р. брав активну участь у перевороті на користь Катерини II.
- Після ліквідації гетьманства (1764) був членом Державної ради, а потім одійшов від справ. Останні 9 років життя провів у Батурині, де й помер у 1803 р.
  - Провів ряд реформ, спрямованих на відновлення самостійних дій державно-адміністративних органів Гетьманщини.

**Повідомлення учня про життя К. Розумовського до
обрання його гетьманом.
Історична довідка**

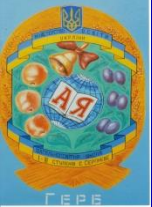

Реформи Кирила Розумовського

- **Гетьманщина була виведена з відомства Сенату і передана до Колегії закордонних справ. Влада гетьмана поширилась на Запорозьку Січ і Київ.**
- ┌ **Обмежив сваволю російських чиновників, які перебували в Україні. Гетьман почав самостійно, без погодження з Росією призначати полковників і роздавати землі.**
- ┌ **Намагався встановити інститут спадкоємного гетьманства в Україні. Була подана чолобитна цариці з проханням закріпити гетьманство за родом Розумовських.**
- ┌ **Було обмежено право переходу селян (1760р.) за яким це дозволялося лише за умови письмової згоди від поміщика і залишення йому селянського майна.**

- ┌ Провів судову реформу, внаслідок якої було створено станові, шляхетські суди – земський, продський, підкоморський. Поділив Гетьманщину на 20 судових повітів, у кожному з яких засновувався земський суд для вирішення цивільних справ і підкоморський – для земельних справ.
- ┌ За проектом лубенського полковника Івана Кулябки провів реформу козацького війська. Полки перетворилися на регулярні. Козаків одягнуто в синій мундир з червоним коміром, білі штани, шапки різного кольору, - у кожного полку свій; видав єдине озброєння – рушниця, шабля та спис.
- ┌ Реформував систему освіти запровадив обов'язкове навчання козацьких дітей, планував відкрити в Батурині університет.

Ліквідація Гетьманщини

- ┌ **Причини:**
- Прагнення ліквідувати в середині Росії єдину автономну територію;
- Невдоволення царського уряду зміцненням гетьманської влади;
- Виступила проти прагнення козацької старшини зробити гетьманство спадковим.

- 1764 року К.Розумовський склав гетьманські повноваження. Гетьманщина була ліквідована.

Портрет Катерини II.
Роботи Жан-Баптиста Лампі

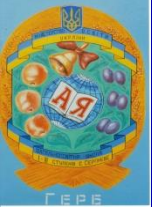

Діяльність Другої Малоросійської колегії.

- 1764 р. – утворення Другої Малоросійської колегії на чолі з П.Рум'янцевим.
- ┌ Провів генеральний опис Лівобережної України- перепис населення,земель,майна.
- ┌ Обмежив переходи українських селян.
- ┌ Створив в Україні поштову службу.
- ┌ Підготував нове податкове законодавство, замінив натуральні податки на грошові, увів подушне оподаткування.
- ┌ Скасував деякі права козаків (перехід до іншого стану виборність нижчої козацької старшини,ліквідував козацький суд).
- ┌ Ліквідував органи гетьманського правління – Генеральну військову канцелярію та Генеральний військовий суд.

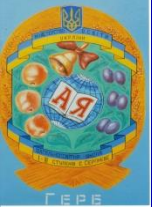

Невідомий художник. Петро Рум'янець

Ліквідація автономного устрою Гетьманщина та Слобожанщини.

- 1765 р. – скасування козацького устрою на Слобожанщині. Утворення Слобідсько – Української губернії
- ┌ 1775 р. - ліквідація Запорізької Січі.
- ┌ 1781 р. – утворення на землях Лівобережної України Малоросійського генерал – губернаторства.
- ┌ 1783 р. – закріпачення українських селян на Лівобережжі та Слобожанщині.
- ┌ 1783 р. – ліквідація козацького війська. Перетворення козаків на казенних селян, які відбували військову службу.
- ┌ 1785 р. - українська шляхта й старшина отримали права російського дворянства.
- ┌ 1796 р. – утворення Малоросійської, Новоросійської, Київської, Подільської, Волинської губерній.

Історичне значення Гетьманщини

- Протягом майже століття Гетьманщина була центром політичного життя України.
  - ┌ Самоврядування сприяло розвитку української нації, піднесенню української шляхетської еліти, яка пишалася своїми традиціями.
  - ┌ Гетьманщина була для політичних діячів ХХ століття прикладом українського самоврядування, доказом того, що український народ мав власну державу.
  - ┌ З нащадків козацької старшини Гетьманщини вийшло багато діячів, які сприяли формуванню національної самосвідомості українців.
  - ┌ Приклад Гетьманщини надихав сучасних українців у прагненні мати власну національну державу.

Закріплення

- Коли востаннє було відновлено гетьманство в Україні? Хто був останнім гетьманом?
- ┌ Що спричинило відновлення гетьманства в 1750 р.?
- ┌ Перелічіть реформи,здійснені гетьманом К. Розумовським
- ┌ Чим було зумовлено стримування реформаторської активності останнього гетьмана?
- ┌ Хто очолював Другу Малоросійську колегію?
- ┌ Які заходи були здійснені цією установою?
- ┌ Коли був ліквідований автономний статус Слобожанщини ?
- ┌ Чим обернулося українському народу ліквідація автономії Гетьманщини і Слобожанщини?
- ┌ Яке історичне значення української козацької держави – Гетьманщини?

Домашнє завдання

- Читати §35
- ┌ Підготувати розповідь про хід гайдамацьких повстань.